

vannak is erre külföldi előfordulások. (De annak sincs, hogy másokat „lemagdízzunk”).

Még néhány további megjegyzés a lapról. Tetszik, mert praktikus, hogy a közlemények végén gyakran megtalálható a szerző elérhetőségi címe. Az sem kevésbé szimpatikus megoldás, ahogy a lap a különféle szakmai szolgáltatásokat propagálja: a nyomdailag sűrűn pettyezett barnaságból a fehér betűs szöveg olyatén módon veteti magát észre (mégpedig az igénybevételhez szükséges valamennyi adat megadásával), hogy nem „szemtelenkedik” az ember tudatába alpári toladóással.

Aki megnézi a borító első verőjének alját, elolvashatja a lap „öndefiniáltságának” valamennyi fontos elemét. Így nincs semmi szükség az első lapoldal verőjén szemünkbe ötlő küldetésnyilat-

kozatra, mivel lényegében fölösleges redundancia, és – hogy finoman fejezzük ki magunkat – exhibicionizmus. A küldetésnek némileg misztikus „stich”-je van: szakmánkat nem kell megtisztelnünk vele.

A lap „elektronikus formában is elérhető a Medinfo honlapján”. Hogy a szerkesztőség egyébiránt sem szűkölködik a korszerű technikai környezetben, arról még a szerzői útmutató is tanúskodik.

Mivel az újraindulás szeptemberre, a szüret idejére esett, hadd fejezzük be azzal, hogy az Orvosi Könyvtáros egyszében „kiformni való” must. Minden bizonnyal nemes ital lesz hamarosan belőle. Ad multos annos.

Futala Tibor

Miért a könyvtárközi kölcsönzés és a dokumentumszolgáltatás a mostohagyerek?

Ötven évvel ezelőtt úgy gondolták, hogy mindaz, amit az az olvasó keres vagy kereshet, a helyi könyvtár polcain megtalálható, legyen az akár egyetemi, vállalati vagy közkönyvtár. Jóformán mulasztásuk beismerésének tekintették, ha valamit máshonnan kellett kérni, külön szívességnak is számított, és kisebb csodaszámba ment, ha a kért mű egy hét alatt megérkezett. És valóban kisebb csoda volt. Először is, a helyi könyvtár a kérést úgy kezelte, mint amit félre lehet, amíg a könyvtárosok jobban ráérnek. Azután, amikor a kérés végre eljutott a potenciális küldő könyvtárhoz, itt ugyanúgy hátrébb sorolták. Gyakran az derült ki, hogy nem tudják, vagy nem akarják kölcsönadni, és akkor az egész kezdődött előről egy másik könyvtárban. Ahelyett, hogy megpróbálták volna a felhasználókat kárpótolni a gyarapítási hiányok miatt, és kérésüket előnyben részesíteni, a várakoztatással tovább büntették őket. A felhasználók csak ritkán panaszkodtak, mivel nem ismerték a rendszer működését, és hálásak voltak, amikor végül kérésük teljesült.

Ennek egy része a rendszer hibája volt. A kéréseket csak postán lehetett küldeni, és csak nagyon sürgős esetekben telefonon továbbítani. A lelőhelyadatok elvben megfelelőek voltak, de sokszor pontatlanok (a kért folyóiratszám elveszett, vagy meg sem érkezett a jelzett lelőhelyre), és nem naprakészek. Ha a szolgáltatást térítés ellenében

nyújtották, a fizetés nehézkes és költséges volt; az egyes könyvtáraknak saját űrlapjaik és helyi szabályaik voltak.

A *National Lending Library for Science and Technology* (NLLST), a majdnem általánosan elfogadott formanyomtatványnak és fizetési rendszernek köszönhetően ezeknek a kellemetlenségeknek a nagy része megszűnt; a telex és a fax használatbavétele pedig gyorsította a rendelési folyamatot. De sok kérő és küldő könyvtár továbbra is vonakodott a rendeléseket sürgősséggel kezelni, hacsak ezt külön nem kérték. A közkönyvtárak nem verték nagydobra, hogy máshonnan is lehet kérni, és az olvasókat sem bátorították. Dokumentumok kérése más könyvtárból csak nyűg volt.

Eközben a kérések száma jelentősen megnőtt. Ez részben az NLLST szolgáltatásának tudható be, amely elsőként tudta a megrendeléseket gyorsan és nagy valószínűséggel teljesíteni. A jó szolgáltatás nyomán számos rejtett igény került elő (elmentve annak az érvnek, hogy nem kell a szolgáltatást javítani, mert úgyszólván rá igény – nem volt igény, mert gyatra volt a rendszer). Megjegyzendő, hogy a kérések számának hasonló nagyságú növekedése megfigyelhető volt más országokban, pl. Hollandiában is, ahol nem volt NLLST, de tetek erőfeszítéseket a szolgáltatás érdekében.

Ezekben az országokban a mostohagyerek szind-róma magától elmúlt.

Az új evangéliumot, a hozzáférést a gyarapítással szembeállító stratégiát elvben majdnem mindenhol elfogadták, de mint minden szentírást, ezt sem mindenütt szívlelik meg. A legtöbb könyvtár amennyit csak tud, beszerez állománya számára, és a dokumentumküldési lehetőséget csak másodlagos forrásként használja. A felhasználók számának és a dokumentumok mennyiségének az emelkedése növeli a szolgáltatórendszerek iránti igényt, és néhány könyvtár valóban erőszakkal fogja vissza a kéréseket. Ez a erőszak megnyilvánulhat bizonyos szabályokban, mint pl. „egy héten egy kutató nem kérhet többet öt tételnél, egy hallgató pedig egy tételnél”, vagy abban, hogy a szolgáltatásért fizetni kell – ily módon kétszeresen büntetve a felhasználót, egyszer, mert nincs meg az állományban a szükséges dokumentum, másodszor pedig, mert még fizetnie is kell érte. Azzal érvelnek, hogy így az olvasó csak a valóban szükséges tételeket kéri, vagy a munkaerőhiány miatt van erre szükség. Előfordul, hogy a kért dokumentumról kiderül, mégsem olyan fontos, de ez legritkább esetben az olvasó hibája. Feltehetőleg még mindig kevesen ismerték fel, hogy az egyetemi könyvtárak egyik fő feladata olvasóiknak azt szolgáltatni, amire szükségük van, mégpedig a leggyorsabb és leghatékonyabb módon.

Ez van a fejlett országokban. Valójában a legtöbb országban a távoli szolgáltatórendszerek igénybevétele nagyon csekély. A felhasználók annyira bizalmatlanok, hogy inkább messze földre elutaznak, semmint elküldjék kérésüket. Vannak jól ismert akadályok, amelyeket a könyvtárak nem tudnak egyedül leküzdeni: pl. olyan könyvtári szabá-

lyok, amelyek szerint a könyvtáros személyesen felel a könyvtári állomány biztonságáért; nehézkes, időt rabló és költséges elszámolási módszerek; a megbízhatatlan posta, amely megghiúsíthatja a biztonságos küldésre irányuló kísérleteket. Más fejlesztések a könyvtárak hatáskörébe tartoznak, pl. a szabványos folyamatok és a betartásukra vonatkozó szabályok kialakítása. Bár egyeseknek csak a saját könyvtárakra van ráhatásuk, lényegében ugyanúgy kell feldolgozni a távoli kérést (legalábbis a kérő és a küldő könyvtárban), mintha a saját állományból kérnének. Azt is hangoztatják, hogy a sok probléma miatt jobb hozzá sem kezdeni, pedig ha csak egyet-kettőt megoldanának saját erőből, a megmaradók már jobban szembetűnők lennének.

Valószínűleg meg kell győznünk a felhasználókat arról, hogy a fejlett országokban egyáltalán nincs bocsánat, ha a szükségtelen szabályok miatt lassú a szolgáltatás, és minden joguk megvan arra, hogy ragaszkodjanak a megfelelő szolgáltatáshoz. Végül is ez nyomást gyakorolhat a főhatóságokra is, és ők tehetnek valamit azért, hogy a könyvtáraknak ne kelljen mentegetőzniük. A kevésbé fejlett országokban a könyvtárosoknak mindent meg kell tenniük, hogy szolgáltatásaikat javítsák, és azután a felhasználókkal együtt hangsúlyozniuk, hogy képesek megfelelő szolgáltatást nyújtani; meg kell magyarázniuk, mit kell tenni, hogy ez bekövetkezzen, és akár nyomást is gyakorolniuk, ahol ez eredménnyel járhat.

/LINE, Maurice B.: Opinion paper: Why is interlending and document supply still the ugly sister? = *Interlending & Document Supply*, 28. köt. 2. sz. 2000. p. 91–92./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Könyvtárközi kölcsönzés a hibrid könyvtárban – meddig él ez a szolgáltatás?

Az utóbbi öt évben bekövetkezett változások, mint pl. az új típusú dokumentumok és publikációk, az újfajta felhasználói igények drámaian megváltoztatták a könyvtárak hagyományos használatát. A könyvtárközi kölcsönzési funkciónak is előnyére vált a technológiai fejlődés. Az új együttműködési lehetőségek, a forrásmegosztási kezdeményezések révén ez a szolgáltatás egyre nagyobb szerepet játszik az egyetemi hallgatók, az oktatók és a kutatók információellátásában.

Az Aarhusi Egyetemen működő Állami és Egyetemi Könyvtár (Dánia) nemzeti könyvtári feladatokat is ellát, beleértve a közkönyvtárak könyvtárközi kölcsönzési központja funkciót. 1998-ban 890 ezer tételt kezelt, ebből 300 ezer volt az elsősorban közkönyvtáraknak teljesített kölcsönzés. A többi könyvtártól és a dokumentumküldő szolgáltatóktól kb. 80 ezer tételt kaptak, ebből 16 ezret az aarhusi tanszéki könyvtáraktól.